

УДК32.01:[141.78:141.82]

ПОСТМАРКСИЗМ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО: ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ

Юлія Мартиняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: yuliyamartyniak@gmail.com*

Виокремлено межі розуміння постмарксизму. Проаналізовано взаємозв'язок постмарксизму з постмодернізмом, постструктуралізмом, культуральними студіями. Запропоновано низку тверджень, котрі ідентифікують ту чи іншу концепцію як постмарксистську.

Ключові слова: постмарксизм, постмодернізм, політичне, суб'єктність.

Розпад СРСР, теорії «кінця історії», глобалізація, глокалізація спонукають до переосмислення і суспільного, і політичного буття загалом. Постмодерний підхід у такому контексті видається достатньо широким, з одного боку, та гетерогенним – з іншого. Ми коротко окреслимо постмарксистський підхід до дослідження соціального та політичного, який, розміщуючись на перетині постмодернізму, постструктуралізму, критичних теорій, культуральних студій і власне марксизму, постає актуальним для дослідження політичного, але фактично не введений у вітчизняну науку, на відміну від англосаксонської та континентальної наукових шкіл.

У межах англосаксонської та континентальної наукових шкіл постмарксизм розглядається поряд із: а) критичними теоріями; б) постструктуралізмом; в) постмодернізмом. Характерними у такому контексті є праці «Ключові мислителі: від критичної теорії до постмарксизму» С. Торней і Ж. Тауншенда, «Автономія та гетерономія політики. Політичні мислителі між постмарксизмом та постструктуралізмом» Франкфуртської робочої групи політичної теорії та філософії, «Постмарксизм: інтелектуальна історія» С. Сіма. Цим питанням займається й відомий словенський учений С. Жижек («Піднесений об'єкт ідеології»). У США постмарксизм досліджують зазвичай у рамках культуральних студій.

На пострадянському просторі постмарксизм не лише фактично науково не осмислювався й не аналізувався, а й сам термін використовувався украй рідко. Так, коротко розглядають феномен російські дослідники М. Максимов (у межах інтерпретації політичної діяльності), В. Полікарпов і С. Полікарпова (як альтернативу концепції ліберальної демократичної політики), пов'язуючи останній фактично лише із Е. Лаклау та Ш. Муффа («Гегемонія та соціалістична стратегія»). В Україні постмарксизм постає об'єктом аналізу у М. Жеребкіна й А. Пипича. Перший у статті «Постмарксистська теорія дискурсу Ернесто Лаклау і Шанталь Муффа: новий погляд на політичні процеси у країнах

колишнього СРСР?» услід за російськими науковцями аналізує доробки Е. Лаклау та Ш. Муф, побіжно згадуючи послідовників заснованої ними Есекської школи дискурс-аналізу, другий пропонує теорію «соціального опосереднення» як альтернативу соціальній теорії марксизму в добу Постмодерну [9], зазначаючи вульгаризацію марксизму та необхідність його «перепрочитання». Така ситуація констатує необхідність розкриття й окреслення ключових поглядів розуміння феномену постмарксизму.

Більшість філософських напрямів кінця ХХ ст. мають приставку «пост» у контексті позначення заперечення безпосередніх попередників не через подолання старої форми, а радше через обмеження значення у зіставленні з іншими формами; це своєрідне означення зв'язку з певним змістом за: а) збереження змісту; б) можливості взаємозв'язку з іншими змістами; в) відкритості до перетворень; г) умовності системи. Науковець В. Кемеров зазначає, що це порядкове, комбінаторне заперечення, яке зберігає предметність актуальної філософської діяльності, причому змінюючи уявлення про ієрархію установок і методів [8]. Актуальним у такому контексті постає питання Аніла К. Джейна: Постмодерн – кінець чи закінчення модерну? [16]. Відповідь одного з найавторитетніших філософів сьогодення Ю. Габермаса на це питання така: для науковця буття розгортається у модерній темпоральності, адже теза про настання епохи Постмодерну необґрунтована – не змінилась структура духу часу; постмодерн – нова форма консерватизму, що подає себе як антимодерн [10]. Натомість *modernitas* кожного разу виражає свідомість епох, котрі співвідносять себе з минулим та усвідомлюють себе в такому контексті результатом переходу від «старого» до «нового». Він зазначає: упродовж ХІХ ст. виникає усвідомлення сучасності, яке звільняється від всіх історичних зв'язків і зберігає за собою лише абстрактне протиставлення традиції, історії загалом. Тобто сучасним у такому контексті вважається те, що «спонтанно сприяє об'єктивному вираженню актуальності духу часу, який спонтанно оновлюється» [10]. Французький філософ Ж. Бодрійяр висунув припущення, що постмодерн як ідеальна фаза модерну закінчився. Дискусія стосовно означення та місця постмодерну виходить за межі нашого дослідження. Ми ж зупинимось на визначальних ознаках останнього – йдеться про розпад на фрагменти залишків квазіхолістичної моделі суспільства, зникнення вертикального виміру влади, перетворення ліберальної рівності можливостей на рівність дійсностей, перехід від монізму, логоцентризму та телеологізму до поліцентризму й автономності, фрагментарність, маргінальність, осмислення дійсності через систему символів. У межах постмодерну існування політичного недетерміноване, натомість формальною підставою існування та функціонування політичних інститутів є легітимність як незаперечуваність з боку інших права на управління, а остання полягає у простому самовідтворенні політичної системи. Класична філософія хоч і визнавала за джерелом структури суспільства неантропний характер, але вищий принцип, моноцентризм, об'єднував людей в одне ціле, приводив їх до «божественного спільного знаменника» [3]. У постмодерні розуміння обернено пропорційне: зовнішнє джерело структури роз'єднує людей; окрім того, руйнує саму людину на частини, перетворюючи індивіда на «дивіда». Безпосередній зв'язок постмарксизму з історією постмодернізму констатує С. Сім. Він зауважує, по-перше, проблематичні для постмарксизму перспективи, у зв'язку з відходом

М. Фуко, Ж. Дельоза, Ф. Ліотара, Ж. Дерріди, Ж. Бодрійяра, котрі тією чи іншою мірою вели діалог із марксизмом [18]; по-друге, констатує спільність ідеалів для постмарксизму та постмодернізму (у тому числі постструктуралізму), нівелюючи інтелектуальну традицію відчуття обмеження й авторитаризму, спонукаючи до політики плюралізму як констатації різниці й різноманітності на противагу системній маргіналізації. Дещо відмінний підхід спостерігаємо у межах культуральних студій. Так, К.-С. Чен досліджує постмарксизм крізь призму зіставлення культуральних студій, з одного боку, і постмодернізму, з іншого – йдеться про розрізнення постмодернізму на домінуючий, у розумінні моральної, естетичної, культурної критики, і критичний постмодернізм на ґрунті праць «пост-1968» року (М. Фуко, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, Ж. Бодрійяр) як окреслення динаміки у межах тріади «історія – теорія – культурна політика» [13]. Власне, у межах протиставлення, порівняння та накладання двох форм постмодернізму й культуральних студій витворюється критичний простір тотально іншого порядку, а саме – постмарксистські культурні студії.

У найзагальнішому значенні приставка «пост» у рамках наукових напрямів, концепцій і підходів позначає критичне осмислення та переосмислення суспільства. Зауважимо: мається на увазі саме рефлексивна критика. У такому контексті постмарксизм постає критикою суспільства за Марксом та проти Маркса водночас. Ф. Енгстер констатує: «Після Маркса» означає не тотально за Марксом, а те, що може бути фрагментарно приєднаним до досвіду й історії марксизму «після Маркса» [14]. У такому розумінні крізь призму чи, радше, під впливом структуралізму та деконструкції до постмарксистських зараховують концепції та рухи фемінізму, антирасистську, антиколоніальну й антиімперіалістичну соціальну критику.

Учений К. Касторіадіс стверджує: у марксизмі історично співіснували дві складові: 1) революційна у трактуванні філософії не як засобу пояснення, а як інструменту перетворення життєвого простору; 2) складова, що «відновила у правах та зміцнила капіталістичне суспільство і його культуру в їх найглибших тенденціях, навіть тоді, коли це відбувалося внаслідок заперечення низки важливих аспектів капіталізму» [7] через поєднання соціальної логіки капіталізму та наукового позитивізму XIX ст. І саме реалізація положень другої складової на практиці привела до сцієнтистського позитивізму, індустріалізму й раціоналізму. У найзагальнішому вигляді в межах марксистського підходу виокремлюють такі концепції: власне марксизм К. Маркса (до речі, він відмовлявся визнавати себе марксистом), «ортодоксальний марксизм», неомарксизм; «західний марксизм» у різних його інтерпретаціях; постмарксизм.

Від Д. Лукача та К. Корша можемо розглядати виникнення метамарксистської концепції марксизму у розумінні вимоги застосування марксизму до самого ортодоксального марксизму. Неомарксистська концепція як окрема методологія чи підхід характеризується багатьма особливостями: є критичною теорією не лише в контексті сучасного суспільства, а й у контексті ортодоксального марксизму; виступає проти історичного об'єктивізму, оскільки вбачає у ньому одну з модифікацій позитивізму, що в межах політичного простору веде до індустріалізму, технократії та тоталітаризму;

позиціонує себе як альтернативу всім видам позитивізму та об'єктивізму; дистанціюючись від об'єктивістського економічного детермінізму в розумінні політичного, неомарксизм ґрунтується на суб'єктно-антропологічному підході до феномену політичного, а основними категоріями аналізу в такому контексті постають свобода, самовідчуження, деформація онтологічного виміру політичного, деформації природних для людини інстинктів у сучасному суспільстві; прагне навернення до ціннісного підходу та подолання емпіричної орієнтації політичного знання. На думку М. Хевеші, неомарксизм – це особливий напрям суспільної, в тому числі філософської, думки 50–60-х років ХХ ст. Тут йдеться не про нові дослідження Марксового доробку, а радше про теоретичне прагнення за допомогою марксизму знайти відповіді на актуальні питання сучасності [11]. Зауважимо французький напрям філософської антропології на основі синтезу екзистенціалізму та західного марксизму, а також концепцію ідеології Л. Альтюссера крізь призму психоаналітичного підходу (Лакан, Фройд).

За П. Андерсоном, марксизм є теорією, яка водночас претендує на те, аби бути історією теорії [2], а західний марксизм з'являється у вигляді метамарксистської концепції марксизму. Натомість у С. Торней та Ж. Тауншенда постмарксизм – це критичне осмислення критичної думки. Перш, ніж приступити до визначення постмарксизму, варто зазначити, що він, як загалом сучасні підходи з приставкою «пост», не може мати єдиної дефініції, будучи надто неоднорідним, з одного боку, та широким – з іншого. Для прикладу, Ф. Голдштейн взагалі заперечує розгляд постмарксизму як наукового напрямку чи школи, трактуючи останній теоретичним підходом [15]. Постмарксизм пов'язують насамперед із Е. Лаклау та Ш. Муфф, котрі піддали сумніву доречність і законність марксизму як ідеологічної та теоретичної практики. Для С. Торней і Ж. Тауншенда точкою відліку постмарксизму як повноцінного напрямку, поряд із постструктуралізмом, постмодернізмом, постіндустріалізмом, постфемінізмом, постгуманізмом, постфілософією, є Празька весна 1968 р., а для С. Сіма – праця «Гегемонія та соціалістична стратегія» (1984).

Ще більш неоднозначним постає питання зарахування тих чи інших учених (і відповідних наукових концепцій) до постмарксистів. У 80-х роках ХХ ст. до постмарксистів зараховували Х. Арндт, Т. Адорно, Ю. Габермаса, Р. Курца, критерієм чого була соціальна критика, що розвинулась на основі французької філософії постструктуралізму та деконструкції (Ж. Дельоз, А. Негрі, Ж. Дерріда, А. Бадью, А. Балібар, Дж. Рансьєр, Ф. Гваттарі та ін.) [14]. У межах порівняльного підходу до критичних концепцій у кластері «Марксизм, неомарксизм та постмарксизм» зараховують Л. Альтюссера, Р. Барта, П. Бурдьє, Ж. Бодрійяра, Ю. Габермаса, Ф. Джеймсона [19]. С. Торней і Дж. Тауншєнд, аналізуючи постмарксистські концепції, вказують на концепції К. Касторіадіса, Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, Ж. Ліотара, Е. Лаклау та Ш. Муффа, Л. Геллнера, Ю. Габермаса, Ж. Дерріда а також постмарксистський фемінізм.

В Оксфордському словнику постмарксизм визначається так: 1. Це розвиток радикальних підходів до переосмислення марксизму з кінця 70-х рр. як відповідь на класичний марксистський матеріалізм, економізм, історичний детермінізм, антигуманізм та класовий редукціонізм під впливом постструктуралізму та постмодернізму, зокрема й

стосовно відмови від метанаративів (у тому числі й самого класичного марксизму). З 80-х років пов'язується також із фемінізмом та постколоніалізмом. Це антиесенціалістський підхід, за якого клас, суспільство й історія трактуються не унітарними, попередньо дискурсивними категоріями; плюральні суб'єктні позиції динамічно трактуються дискурсивними у зв'язку із класом, гендером, расою, національністю, що заперечують можливість єдиної класової свідомості. Постмарксизм пов'язаний із поняттям гегемонії А. Грамші; ідеологія та культура розглядаються як відносно автономні від економічного базису. 2. Посилання на відмову від марксизму багатьма колишніми марксистами, зокрема після краху комунізму радянського зразка у Східній Європі 1989–1991 рр., коли марксизм зазнав дезавування [12].

Має місце розрізнення між марксизмом та постмарксизмом [18]. Коли у першому випадку йдеться про відправну точку теорій так званої радикальної демократії як шляху лівих, то у другому – про антимарксистську позицію або критику, заперечення марксизму. Вирізняють такі підходи до розуміння постмарксизму: 1) переосмислення та перепрочитання ортодоксального марксизму; 2) апелювання до марксизму в найширшому значенні; 3) підхід, пов'язаний із виходом за межі марксизму в контексті історизму та, певною мірою, переосмислення онтологічних вимірів буття. Власне, останній підхід – основний для застосування постмарксизму в межах дослідження політичного у головних його вимірах. У такому контексті постмарксизм постає своєрідною академічною практикою на противагу революційному духу [18]. Тут можна стверджувати, що базовим, центральним елементом постмарксизму є, проте, знаходження у межах марксистської проблематики, навіть за умов заперечення потенціалу останнього в оновленні критики [20].

У найзагальнішому значенні можна виокремити такі головні передумови, чи, радше, проблемні вузли трактування постмарксизму: відмова від метанаративів (трактування історичного процесу в телеологічному розумінні «історія–ціль»), заперечення історичного детермінізму (такою формою можна вважати центральну роль партій); критика надмірного раціоналізму (марксистське вчення про етику), критика позитивізму, наслідком чого є хибне трактування ідентичності та суб'єктивності. У Е. Лаклау та Ш. Муффа, із котрими зазвичай пов'язують постмарксизм на пострадянському просторі, він постає, по суті, постметафізичною політичною теорією всезагальної еменсипації, де простором творення смислів є дискурсивне поле на противагу і холізму, і есенціалізму в розумінні політичного та соціального. Питання дихомії «суб'єкт – структура» знімається, кожен об'єкт тут – об'єкт дискурсу, а сам концепт суспільства, з погляду продукування метапозицій, заперечується. Натомість визначальним стає політичне як боротьба у сфері означуваного і в такому контексті – творення символічного [17]. По суті, мовиться про те, що С. Жеребкін виокремлює як невичерпність соціального, структурну невирішеність та радикальну випадковість [4]. За таких умов «пост» можна трактувати переходом від критики економіки у прямому значенні («робоча сила, капітал», «фінанси» і под.) до економіки структури, бажання, насолоди, мови, тексту, символу, дискурсу, тобто переходом від капіталістичного способу виробництва до виробництва

сенсів і структури суб'єктності, коли розуміння влади як володіння ресурсами поступається владі у вигляді репродукування структур, впливів, продукування значень та комунікацій.

Відомий дослідник марксизму С. Жижек вводить поняття «безсвідоме товарної форми», із чого випливає смисловий образ суспільного життя. Умовою його можливості, в свою чергу, є власне це безсвідоме як незнання його суб'єктів. Безсвідоме як незнання з боку суб'єкта С. Жижек позначає симптомом і пропонує такий логічний ряд: симптом – ідеологічний фантазм – віра – надлишкова насолода – Реальне (за Лаканом). У такому контексті автор трактує марксизм симптомом маніфестації повернення витісненого. Можливість судження про функціонування системи для С. Жижека ймовірна лише у межах діалектичного зв'язку між відтворенням системи, з одного боку, та її відхиленням від норми – з іншого. Учений зауважує парадокс: суспільство, сконструйоване як універсальне, це ж універсальне відхиляє і, власне, через таке заперечення та витіснення «позитивно» повертається до суспільства, але симптоматично та зміщено.

Ще одна проблема, що висуває постмарксизм – проблема суб'єктності й суб'єктивності. Проблема суб'єктивності започаткована вже у західному марксизмі й критичній теорії, котрі виявляли розрізнення у значенні наявності проміжків або розривів. Подолання капіталістичного суспільства і логіко-системним шляхом, і в значенні історичного розвитку або необхідності, унеможлиблює наявність діяльного революційного суб'єкта у межах такого об'єктивного стану, і саме тут суб'єкт постає пустою знаковістю, трактується у межах розривів. У співвідношенні об'єктивного та суб'єктивного постмарксизм вводить не просто революційного суб'єкта, а суб'єкта як такого. По суті, констатується: одним із визначальних позивів постмарксизму є такий – децентрація та деконструкція суб'єкта, що протиставляє себе як неосяжне та недоступне не лише об'єктові, а й самому собі. Власне, тут заперечується актуальність стосовно дихотомічної пари «економіка – політика», котру замінює розрізнення «політика – політичне». Таке розрізнення пов'язане насамперед із критикою репрезентації (те, що репрезентоване, і те, що не піддається репрезентації як універсальне, відкрите, ціле).

Отже, будучи пов'язаним із постмодернізмом, постструктуралізмом, культуральними студіями, постмарксизм можна окреслити своєрідним намаганням реонтологізації критики суспільства. Загалом ще раз коротко окреслимо головні положення, котрі ідентифікують ту чи іншу концепцію як постмарксистську: 1) рефлексивне критичне осмислення суспільства; 2) знаходження у межах марксистської проблематики, «за Марксом та проти Маркса водночас»: а) відмова від метанаративів; б) заперечення історичного детермінізму; в) критика надмірного раціоналізму; г) критика позитивізму, наслідком котрого є хибне трактування ідентичності та суб'єктності; 3) дослідження політичного як боротьби у сфері означуваного замінює дослідження дихомії «суб'єкт – структура»; 4) перехід від критики економіки у прямому значенні до економіки структури, бажання, насолоди, мови, тексту, символу, дискурсу; 5) у співвідношенні об'єктивного та суб'єктивного постмарксизм вводить суб'єкта як такого, децентрація та деконструкція суб'єкту, який протиставляє себе як неосяжне та недоступне не лише об'єктові, а й самому собі; 8) актуальність стосовно дихотомічної пари «економіка –

політика» поступається розрізненням «політика – політичне», пов'язаним із критикою репрезентації.

Список використаної літератури:

1. *Александров А.* Политика Постмодерна как симуляция Политического [Электронный ресурс] / А. Александров. – Режим доступа: <http://konservatizm.org/konservatizm/sociology/17111142902.xhtml>
2. *Андерсон П.* На путях исторического материализма / П. Андерсон // Размышления о западном марксизме. – М.: Интер-Версо, 1991. – 272 с.
3. *Бауман З.* Спор о постмодернизме / З. Бауман // Социолог. журн. – 1994. – № 4. – С. 69–81.
4. *Жеребкін М.* Постмарксистська теорія дискурсу Ернесто Лаклау і Шанталь Муфф: новий погляд на політичні процеси в країнах колишнього СРСР? [Електронний ресурс] / М. Жеребкін. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/filosofija_politologija/articles/Post_marxist_discourse_theory_Ernesto_Laclau_and_Chantal_Mouffe_a_new_perspective_on_the_political_processes_in_the_countries_of_the_former_USSR_17125.pdf
5. *Жижек С.* Возвышенный объект идеологии / С. Жижек; пер. с англ. В. Софронова. – М.: Худож. журн., 1999. – 114 с.
6. *Жуковский А.* Неомарксизм: возможности и результаты применения в политологии / А. Жуковский // Современные исследования социальных проблем: электронный науч. журн. – 2012. – № 1 (09).
7. *Касториадис К.* Воображаемое установление общества / К. Касториадис; пер. с франц. – М.: Логос, 2003. – 418 с.
8. *Кемеров В.* Философская энциклопедия / В. Кемеров. – М.: Панпринт, 1998. – 453 с.
9. *Пипич А.* Соціальна філософія і наука у вирі суспільних перетворень / А. Пипич // Філософ. діалоги. – К., 2010. – Вип. 4, Ч. 1. – С. 263–270.
10. *Хабермас Ю.* Политические работы / Ю. Хабермас; пер. с нем. – М.: Паксис, 2005. – 368 с.
11. *Хевеши М.А.* Неомарксизм и его место в истории западной философии XX века. [Электронный ресурс] / М.А. Хевеши. – Режим доступа: <http://commune.narod.ru/marxism>
12. *Chandler D.* A Dictionary of Media and Communication / D. Chandler, R. Munday. – United Kingdom: Oxford University Press, 2011.
13. *Chen C.-H.* Post-marxism: between/beyond critical postmodernism and cultural studies / C.-H. Chen // Critical Dialogues in Cultural Studies. – London: Routledge, 1996. – 529 p.
14. *Engster F.* Post-Marxismus: Zur Kritik der Politischen Ontologie [Електронний ресурс] / F. Engster. – Режим доступу: <https://dspace.sunyconnect.suny.edu/handle/1951/36175>

15. *Goldstein Ph.* Post-Marxist theory : an introduction / Philip Goldstein. – Albany: State University of New York Press, 2005. – 145 p.
16. *Jain Anil K.* Politik in der(Post-)Moderne – Reflexiv-deflexive Modernisierung und die Entpolitisierung des Politischen / Anil K. Jain. – München: edition fatal, 2000. – 680 s.
17. *Laclau E.* New Reflections on the Revolution of Our Time / E. Laclau. – London: Verso, 1990. – 280 p.
18. *Sim S.* «Post» or «Past»? Does Post-Marxism have any Feature? [Електронний ресурс] / S. Sim. – Режим доступу: <http://globaldiscourse.wordpress.com/contents/%E2%80%98post%E2%80%99-or-%E2%80%98past%E2%80%99-does-post-marxism-have-any-future-by-stuart-sim/>
19. *Simons J.* Contemporary Critical Theorists: from Lacan to Said / J. Simons. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004. – 293 p.
20. *Torney S.* Key Thinkers from Critical Theory to Post-Marxism / S. Torney, J. Townshend. – London: SAGE Publications Ltd, 2013. – 234 p.

Стаття надійшла до редколегії 28.05.2014

Прийнята до друку 20.06.2014

POST-MARXISM IN THE CONTEXT TO THE RESEARCH OF POLITICAL: AN APPROACH TO INTERPRETATION

Julia Martynyak

*Ivan Franko National University of Lviv, Institute of Philosophy,
Department of theory and history of political science
Universytetska str. 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail:yuliyamartynyak@gmail.com*

Stand boundaries of understanding Post-Marxism. Examines the interrelation of Post-Marxism and postmodernism, poststructuralism, cultural studies. Offers a number of assertions that identify this or that conception as Post-Marxist.

Key words: Post-Marxism, postmodernism, political, subjectivity.

**ПОСТМАРКСИЗМ В КОНТЕКСТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО:
ПОДХОДЫ К ИНТЕПРЕТАЦИИ**

Юлия Мартыняк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
философский факультет, кафедра теории и истории политической науки,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: yuliyamartyniak@gmail.com*

Выделяются границы понимания постмарксизма. Анализируется взаимосвязь постмарксизма с постмодернизмом, постструктурализмом, культуральными студиями. Предлагается ряд утверждений, которые идентифицируют ту или иную концепцию как постмарксистскую.

Ключевые слова: постмарксизм, постмодернизм, политическое, субъектность.
